

FIZIČKO NASILJE NAD DJECOM I ŽENAMA U HADISKOJ PERSPEKTIVI

Fadilj MALJOKI

Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu
fadilj.maljoki@fin.unsa.ba

SAŽETAK: Pored uvoda i zaključka, ovaj rad se sastoji iz tri dijela. U prvom dijelu predstavljeni su hadisi u kojima se afirmiraju dostojanstvo i prava djece i žena te čija je poruka da je potrebno mijenjati postojeće društveno-kulturne standarde s ciljem poboljšanja njihovog statusa i veće brige o njima. Ovi hadisi, ističe se u radu, snažan su argument protiv fizičkog nasilja nad tretiranim kategorijama ljudi. Drugi dio bavi se vjerodostojnošću hadisa koji su direktno ili indirektno vezani za fizičko nasilje nad djecom i ženama kao principom koji treba uzeti u obzir prilikom razmatranja ove teme. Treći i posljednji dio rada tematizira pitanje tumačenja vjerodostojnih prividno problematičnih hadisa vezanih za predmetnu temu. Kada je riječ o ovakvim hadisima, zaključak ovog rada je da do njihovog pogrešnog razumijevanja i instrumentalizacije dolazi uslijed zanemarivanja principa hermeneutike putanje, zapostavljanja njihove pragmatičke funkcije i njihovog tumačenja kroz prizmu feminističke hermeneutike modernističkog usmjerenja.

Ključne riječi: fizičko nasilje, sunnet, hadis, djeca, žene, hermeneutika putanje, pragmatička funkcija, feministička hermeneutika

Uvod

Pitanje nasilja općenito i fizičkog nasilja posebno zadobilo je na značaju modernim afirmiranjem dostojanstva čovjeka i ljudskih prava. Takav razvoj događaja u centar pažnje hadiske nauke doveo je hadise o ovoj temi, a posebno one koji su (prividno) u koliziji s naznačenim vrijednostima. Među te hadise spadaju i hadisi koji su na direktan ili indirektan način vezani za fizičko nasilje nad djecom i ženama. Brojne su studije nastale kao pokušaj da se na savremene dileme ove vrste i s njima skopčane društvene standarde odgovori kroz prizmu vjerodostojnosti i tumačenja hadisa koji se na njih odnose.

U nekim od ovih studija može se prepoznati prezentistički pristup predmetnim hadisima i/ili prisutnost kategoričkih sudova koji ne uzimaju u

obzir različitost kulturnih i društvenih standarda vremena u kojem je živio Poslanik, a. s., u odnosu na savremeni kontekst. Manifestacije ovakvog pristupa su ishitrene ocjene hadisa neautentičnim te njihova poprilično proizvoljna, usiljena i ideološki tonirana tumačenja. Cilj ovog rada je prepoznati naznačeni pristup i ukazati na njegove nedostatke, kao i ponuditi metodološki okvir za analizu i tumačenje hadisa koji se tiču razmatrane teme.

Nasilje u najširem smislu označava svaku akciju izvedenu s namjerom da se nanese šteta ili ozljeda bilo koje vrste. Značajni faktori prilikom definiranja nasilja i njegovog razlikovanja od drugih sličnih pojava jesu: namjera, intenzitet i trajanje, moć nasilnika, ranjivost žrtve, odsustvo podrške i posljedice. Tipologija nasilja uključuje

podjelu nasilja, u odnosu na oblik, na fizičko, verbalno, socijalno, seksualno i psihološko. Fizičko nasilje, koje je predmet ovog rada, odnosi se na nasilje kojim se povređuje tijelo druge osobe, a može biti u formi udaranja, šutanja, guranja, čupanja i tome slično. Postoji i podjela unutar međusobnog nasilja na porodično nasilje i nasilje unutar zajednice. (Žilić i Janković, 2016:69–70, 74–75) Predmet ovog rada je porodično nasilje i ograničava se na djecu i žene, budući da se pitanje fizičkog nasilja u porodici najčešće tretira u odnosu na ove dvije kategorije, ali i zbog toga što se u poslaničkoj zaostavštini ova vrsta nasilja razmatra u svjetlu tada prisutnog patrijarhalnog društvenog uređenja.

Ova tema, shodno našim saznanjima, na bosanskom jeziku obrađivana je kroz prizmu članaka koji imaju uže

ili srodno područje interesovanja. Među takvim člancima su: "Dozvoljava li islam fizičko nasilje nad djecom?" Elvira Duranovića (*Novi Muallim*, proljeće 2016, god. XVII, br. 65, str. 34–39) i "Kazna kao sredstvo odgoja" Zuhdije Hasanovića (*Novi Muallim*, br. 11, 23. redžeb 1423./30. septembar 2002., str. 4–15). Međutim, nismo se susreli s radom koji pitanje fizičkog nasilja analizira prvenstveno u svjetlu teorije tumačenja/hermeneutike hadisa i u odnosu na u naslovu spomenute kategorije, što nas je nagnalo da napišemo ovaj rad.

Imajući u vidu slojevitost i multidimenzionalnost ove teme, pristupit ćemo joj iz hadiske perspektive i koristeći metodu deskripcije, metodu analize sadržaja i metodu slučaja. U prvom dijelu iznijet ćemo opći prikaz sunnetskog učenja o naznačenom pitanju, na taj način na konkretnom pitanju ilustrirajući jedno od temeljnih hermeneutičkih pravila u tumačenju hadisa koje se ogleda u objedinjavanju svih hadisa koji govore o datoj temi. U drugom dijelu bavit ćemo se važnošću vjerodostojnosti hadisa o naznačenoj temi, dok ćemo treći, zadnji dio rada posvetiti važnim metodološkim naznakama koje se tiču prividno problematičnih hadisa vezanih za našu temu. Naglašavamo da ovaj rad ne razmatra sve hadise koji se mogu dovesti u vezu s razmatranom temom te da analizira i hadise koji nisu najdirektnije vezani za nju zbog toga što takvi hadisi uslijed njihovog nakaradnog tumačenja pojedincima mogu poslužiti kao osnova za opravdavanje fizičkog nasilja. Pored toga, on sadrži hadise u kojima se afirmiraju dostojanstvo i prava djece i žena te čija je poruka da je potrebno mijenjati postojeće društveno-kulturne standarde s ciljem poboljšanja njihovog statusa i veće brige o njima.

Hadisi koji utvrđuju dostojanstvo djece i žena te obavezu lijepog odnosa prema njima

Općepoznato je da je Poslanik, a. s., afirmirao dostojanstvo čovjeka kao takvog te da je posebno bio fokusiran na dostojanstvo ljudi u nepovoljnom

položaju, bilo da je razlog tome njihov socijalni status, fizički hendikep, nemoć, spol ili nešto drugo.

Brojni su hadisi iz kojih se može iščitati očinski odnos Poslanika, a. s., prema djeci, a posebno prema ženskoj djeci i djeci koja su u nepovoljnom položaju. Razlog njegove posebne pažnje prema ženskoj djeci ogleda se u vrijednosnom sistemu njegovog vremena u kojem su ženska djeca predstavljala ekonomski teret i sramotu, o čemu svjedoči i sam Kur'an. Želeći da skrene pažnju na negativan običaj neblagonaklonog gledanja na žensku djecu i njihovo čuvanje, kako to tvrdi i El-Fakihani (umro 734. po H.), Poslanik, a. s., je svoju unuku Umamu bint Zejneb spuštao kada bi u namazu išao na sedždu, a uzimao je kada bi se sa sedžde podigao. (El-Buhari, br. 574; Ibn Hadžer, bez godine izdanja:1/592) Neblagonaklonog gledanje na žensku djecu razlog je zbog kojeg je Poslanik, a. s., isticao i posebnu nagradu za lijep odgoj koji se pruža ženskoj djeci. U jednom od hadisa koji govore o tome stoji: "Ko othrani dvije kćerke do punoljetnosti, na Sudnjem danu ćemo ja i on biti ovako", pa je, kaže prenosilac, sastavio svoje prste. (Muslim, br. 2631) Na tragu kazanog i u skladu s njegovim općim sunnetom koji se ogleda u iskazivanju posebne brige i pažnje ranjivim kategorijama su i hadisi koji govore o jetimima, a među kojima je i hadis u kojem stoji da je Poslanik, a. s., kazao: "Ja i skrbnik jetima bit ćemo zajedno u džennetu ovako", pa je, kaže prenosilac, Poslanik, a. s., ispružio kažiprst i srednji prst i malo ih razmaknuo. (El-Buhari, br. 5304)

Previše bi prostora oduzelo samo nabranje hadisa koji su sami po sebi kategoričan argument u prilog stroge zabrane nasilnog ponašanja prema djeci. Među tim hadisima su oni koji govore o tome da je Poslanik, a. s., ljubio svoju i drugu djecu te druge instruirao da isto čine. Jedan od hadisa koji prenose tu poruku je hadis u kojem stoji da je Poslanik, a. s., u prisustvu El-Akra'a b. Habisa et-Temimija poljubio svog unuka El-Hasena, sina 'Alijevog, nakon čega je El-Akra' ustvrdio

da nikada nijedno od svoje desetero djece nije poljubio. Poslanik, a. s., je pogledao u njega, kazavši: "Ko prema drugima nije milostiv, neće mu milost biti ukazana". (El-Buhari, br. 5997) Pored toga, on je djecu podučavao, igrao se i šalio s njima te vodio računa o njihovim pravima i potrebama. Među brojnim hadisima koji to potvrđuju je i hadis u kojem stoji da je Enes b. Malik, desetogodišnji sluga Poslanika, a. s., kazao: "Deset godina služio sam Vjerovjesnika, a. s., i nikada mi nije rekao ni: 'Uh!', ni: 'Zašto si to uradio?', ni: 'Da si to uradio!'" (El-Buhari, br. 6038) Spomenimo i to da je Ebu Sulejman Malik b. el-Huvejris kazao: "Kao mladići približno istih godina došli smo Vjerovjesniku, a. s., i kod njega ostali dvadeset noći, pa je, pomislivši da smo poželjeli svoje najbliže, upitao koga smo od svojih ukućana ostavili, te smo mu ispričali. Bio je nježan i milostiv, pa nam je rekao: 'Vratite se svojimama...'" (El-Buhari, br. 6008)

Kada je riječ o njegovom odnosu prema ženama, treba istaći da zanemarivanje sukcesivnosti promjene koju je Poslanik, a. s., nastojao postići i stanja koje je vladalo za njegova života može zasjeniti značaj i obim socijalne reforme koju je ostvario i egalitarnu suštinu njegovog učenja. Brojni su primjeri iz hadisa i životopisa Poslanika, a. s., iz kojih je razvidan obim reforme po pitanju statusa žene i njihovih prava koju je islam donio. Tu promjenu je Omer b. el-Hattab koncizno izrazio, rekavši: "Mi u pretkur'ansko doba ženama nismo pridavali nikakav značaj. Ali, kada je islam došao i pošto je Allah spomenuo njihova prava, mi im dajemo njihova prava..." (El-Buhari, br. 5843) Promjena statusa žene i afirmacija njenih prava vidljiva je, pored ostalog, i u brojnim hadisima kojima se nastoji stati ukraj negativnim praksama koje narušavaju njeno dostojanstvo i pravo na vlastiti izbor. Među tim hadisima je hadis koji zabranjuje vrstu braka poznatu kao *šigar*, a koja se ogleda u tome da čovjek uda svoju kćerku za određenu osobu, ali pod uvjetom da i ovaj uda svoju kćerku za njega te da uopće ne uzimaju vjenčani dar (El-Buhari, br. 5112), zatim hadis u kojem

Poslanik, a. s., skreće pažnju muževima da ne zabranjuju ženama da dolaze u džamiju (El-Buhari, br. 900) te hadis u kojem se ženi daje pravo na izbor bračnog druga. (El-Buhari, br. 5136)

Spominjanje dobročinstva prema ženama u značajnim prilikama i/ili u kontekstu jačine nečije vjere i svijesti o Allahu još je jedan važan aspekt ovog pitanja. Poslanik, a. s., je na Oprosnom hadžu, kojem je prisustvovalo preko stotinu hiljada ljudi, izgovorio i sljedeće riječi: “Bojte se Allaha kada su u pitanju vaše žene. Vi ste ih oženili uz Allahovu garanciju. Njihova čast postala vam je dozvoljena Allahovom riječju...” Pored toga, Poslanik, a. s., je zbog prirodnih uvjetovanosti i razlika između muškaraca i žena ženama u određenim slučajevima davao veće pravo nego muškarcima. Tako je, naprimjer, kazao da najviše prava kod čovjeka ima njegova majka, a ne njegov otac. (El-Buhari, br. 5971) Dodajmo i to da je uloga žena u životu Poslanika, a. s., i društvenom životu muslimanske zajednice bila značajna, što je vidljivo iz brojnih važnih događaja. Jedan od takvih događaja je Poslanikovo, a. s., prihvatanje savjeta svoje supruge Ummu Seleme u trenucima kada su ashabi bili nezadovoljni Ugovorom na Hudejbiji i zbog toga nisu hitro poslušali Poslanika, a. s., kao što su to inače činili. Tada je Ummu Seleme kazala Poslaniku, a. s., da žrtvuje svoj kurban i obrije glavu, što je on i uradio, a ashabi su ga u tome slijedili. (Ahmed b. Hanbel, br. 18910)

Ovaj vrlo kratak opis Poslanikovo-vog, a. s., odnosa prema djeci i ženama završavamo hadisom koji je u najužoj vezi s razmatranom temom, a u kojem stoji da je ‘Aiša, supruga Poslanika, a. s., jedna od osoba koje su ga najbolje poznavale, kazala: “Allahov Poslanik, a. s., nije nikada udario niti ženu niti slugu...” (Muslim, br. 2328)

Utvrđivanje vjerodostojnosti hadisa kao brana fizičkom nasilju nad djecom i ženama

Stavovi koji opravdavaju nasilje općenito i fizičko nasilje posebno,

a koji se na bilo koji način pozivaju na sunnet, u svojoj pozadini imaju dvije temeljne polazne osnove; prva je pretpostavka da su hadisi koje uzimaju kao argument vjerodostojni, a druga njihovo specifično tumačenje.

Prvi princip i preduvjet valjanog tumačenja hadisa je utvrditi njegovu vjerodostojnost. Nepodijeljeno je mišljenje učenjaka da postoje brojni hadisi o čijoj vjerodostojnosti postoji razilaženje, kao i mnoštvo onih koji se smatraju hadisima slabe vjerodostojnosti ili apokrifnim. Među tim hadisima su i oni koji se nalaze u poznatim hadiskim zbirkama, a koje ni sami njihovi autori nisu smatrali vjerodostojnim.

Jedan od raširenih hadisa konstatira da djeci treba naređivati obavljanje namaza kada napune sedam godina, a disciplinirati ih udaranjem ukoliko ne žele klanjati kada napune deset godina. Ovaj hadis nema visok stepen epistemičke vrijednosti, i, samim tim, ne može poslužiti kao čvrsta osnova za argumentaciju. U jednoj savremenoj studiji koju potpisuju Mizne ‘Adnan el-Kaderi i Hebe Džemal Hariri analizira se podrobno vjerodostojnost svih predajnih puteva ovog hadisa koji se prenosi od pet ashaba, nakon čega autorice dolaze do zaključka da on nema epistemičku vrijednost koja je potrebna za argumentaciju. (El-Kaderi i Hariri, 2022:162–168) I među klasičnim hadiskim učenjacima postoje oni koji su eksplicitno kazali da ovaj hadis ima značajne nedostatke. El-‘Ukajli (umro 322. po H.) kaže da su predanja o ovoj temi niske/blage vjerodostojnosti (*er-rivaje fi haza el-bab fiha lin*). (El-‘Ukajli, 1404/1984:4/49–50)

Neki učenjaci nevjerodostojnim su ocijenili određene verzije ovog hadisa. Njegove verzije koje se nalaze u hadiskim zbirkama koje spadaju među Devet temeljnih hadiskih zbirki imaju sljedeća dva bazična seneda. Prvi bazični sened je: ‘Abdulmelik b. er-Rebi’ b. Sebre ← Er-Rebi’ b. Sebre ← Sebre b. Ma‘bed el-Džuheni ← Allahov Poslanik, a. s. (Ebu Davud, br. 494 i drugi) Među onima koji su ovaj sened eksplicitno

ocijenili senedom slabe vjerodostojnosti je Jahja b. Me‘in (umro 233. po H.). Sam ‘Abdulmelik b. er-Rebi’ b. Sebre od kojeg se ovaj hadis prenosi bio je predmet težih kritika, poput one upućene od Ibn el-Kattana (umro 628. po H.), koji je kazao da nije utvrđen moralni integritet ovog prenosioca (*Iem tesbut ‘adaletuhu*). (Ibn Hadžer, 1412/1991:3/495–496) Drugi bazični sened je: Sevvar b. Davud ← ‘Amr b. Šu‘ajb ← Šu‘ajb b. Muhammed b. ‘Abdullah b. ‘Amr b. el-‘As ← ‘Abdullah b. ‘Amr b. el-‘As ← Allahov Poslanik, a. s. (Ebu Davud, br. 494 i drugi) I ovaj sened ima brojne manje ili veće nedostatke. (El-Kaderi i Hariri, 2022:165–166) El-‘Ukajli je kazao da (ovaj) hadis ‘Amra b. Šu‘ajba nije od njega prenesen nijednim predajnim putem koji zadovoljava uvjete autentičnosti (*ve emma hadis ‘Amr b. Šu‘ajb fe-lejse jurva min vedžh jesbut*). (Muhammed el-Halil, 1429/2008:1/167)

Ovo, svakako, ne znači da nije bilo učenjaka koji su razmatrani hadis smatrali prihvatljivim. Među onima koji su ovaj hadis ocijenili kao *hasan*/hadis dobre vjerodostojnosti, što je kategorija koja je po stepenu vjerodostojnosti između vjerodostojnog i hadisa slabe vjerodostojnosti, jeste Et-Tirmizi (umro 279. po H.). On je hadis koji ima bazični sened: ‘Abdulmelik b. er-Rebi’ b. Sebre ← Er-Rebi’ b. Sebre ← Er-Rebi’ ← Allahov Poslanik, a. s., ocijenio hadisom dobre vjerodostojnosti, napominjući da neki učenjaci postupaju po njemu. (Et-Tirmizi, br. 407)

Ukoliko pretpostavimo da je ovaj hadis vjerodostojan, važno je imati u vidu da ga treba protumačiti u skladu sa svim drugim tekstovima koji govore o istom pitanju. Naime, kako je naprijed naznačeno, to što Poslanik, a. s., nije nikada podigao ruku na dijete niti ženu kao i drugi aspekti njegovog odnosa prema njima koji su naprijed opisani snažan su argument protiv fizičkog nasilja nad djecom i ženama.

Iz vida ne treba gubiti ni prezentističko tumačenje brojnih hadisa čija je karakteristika sagledavanje pitanja iz prošlosti kroz prizmu savremenih standarda i dominantnih vrijednosti.

Preciznije kazano, potpuni otklon od bilo kakve forme tjelesne kazne kao odgojne mjere i sredstva čuvanja društvenog reda i poretka novija je pojava koja se dovodi u vezu s fizičkim nasiljem i negativnim efektima i traumama koje takav čin ostavlja na ličnost. To nam objašnjava zašto učenjaci ili, u najmanju ruku, velika većina njih nije vidjela ništa sporno u primjeni tjelesne kazne kao odgojne mjere kojoj se može pribjeći u krajnjoj nuždi i uz poštivanje određenih uvjeta i regulatornih pravila. (El-Kaderi i Hariri, 2022:162) Može se činiti da je prezentističko tumačenje ovog hadisa razlog zbog kojeg se u brojnim savremenim studijama razmatraju i druga značenja koja riječ *darebe*, riječ koja se upotrebljava u razmatranom hadisu i koja se razumijeva u značenju *udariti*, može imati, kako u kontekstu njene upotrebe u Kur'anu tako i u kontekstu njene upotrebe u hadisima. Važno je naznačiti da druga značenja ove riječi u kontekstu tumačenja ovog hadisa klasični komentatori hadisa nisu spominjali te da se ona uopšte ne razmatraju ni u nekim savremenim hadiskim studijama o ovoj temi.¹

Psihološko-pedagoški aspekt ovog pitanja odnosi se na novija istraživanja efekata tjelesnog kažnjavanja. Ovakva istraživanja pokazuju da ova vrsta kazne (može) ima(t) negativne posljedice na biološki, psihološki, socijalni, bihevioralni i kognitivni razvoj djece.

Među hadisima koji određenim pojedincima mogu poslužiti kao osnova za stav da je dozvoljeno udarati članove porodice su i oni koje su najistaknutiji hadiski učenjaci ocijenili neprihvatljivim ili apokrifnim. Jedan od njih je hadis u kojem stoji da je Poslanik, a. s., kazao: "Nemoj skidati štap s članova svoje porodice i plaši ih Uzvišenim Allahom". (Et-Taberani,

El-Mu'džem el-evset, br. 1869) Ebu Hatim er-Razi (umro 277. po H.), jedan od najznanih hadiskih kritičara, kazao je da je ovaj hadis falsificiran (*haza hadis kezib*). (Er-Razi, 1427/2006:4/58–59) Isti je slučaj i s hadisom u kojem stoji: "Konsultirajte se s njima [sa ženama], a zatim postupite suprotno njihovom mišljenju". (El-Munavi, 1391/1972:4/263)

Pravilima regulirano i sistematično tumačenje kao brana fizičkom nasilju nad ženama i djecom

O razmatranoj temi postoje i vjerodostojni hadisi koji se pogrešno razumijevaju uslijed odsustva primjene regulatornih principa prilikom njihovog tumačenja. Posebno važna pravila valjanog razumijevanja ovih hadisa tiču se hermeneutike putanje, njihove pragmatičke funkcije i ideološkog tumačenja oličenog u feminističkoj hermeneutici modernističkog usmjerenja.

3.1. Hermeneutika putanje

Hermeneutika putanje podrazumijeva promjenu postojećeg stanja nabolje i ustanovljavanje putanje kojom bi čovječanstvo u budućnosti trebalo ići kada se za to stvore uvjeti i dođe do sazrijevanja kolektivne svijesti. Kao primjer može se navesti hadis u kojem stoji da je Poslanik, a. s., kazao: "Ko potvori svoga roba bit će na Sudnjem danu izbičevan, osim ako govori istinu". (El-Buhari, br. 6858) Primarna funkcija ovog hadisa je da skrene pažnju vlasnicima robova da budu odgovorni u odnosu prema svojim robovima, jer će zbog njihovog potvaranja biti kažnjeni na budućem svijetu (budući da na ovom svijetu ne mogu biti zbog toga što

kolektivna svijest nije mogla takvo nešto prihvatiti), a ne da ustanovi propis prema kojem se nad vlasnikom roba ne vrši kazna zbog toga što je potvorio svog roba. Sličan je slučaj s tumačenjem drugih hadisa o robovima. Premda je na sve dopuštene načine Poslanik, a. s., nastojao spriječiti gubljenje slobode, poboljšati status robova, potaknuti svoje sljedbenike na njihovo oslobađanje i pripremiti put do idealnog stanja u društvu u kojem su ljudi ravnopravni, ropstvo zvanično nije bilo ukinuto za njegova života niti stotinama godina nakon njegove smrti. U Saudijskoj Arabiji je to učinjeno tek 1962. godine.

Imajući u vidu sve kazano, hadis u kojem stoji da je Poslanik, a. s., kazao: "[Tvoje obaveze prema ženi su] da je opskrbiš hranom kada i sebe, da je obučeš kada i sebi nabavljaš odjeću/kada sebi novac zaradiš, da je ne udaraš po licu, da je ne ružiš i da je ne izbjegavaš osim u kući" (Ebu Davud, br. 2142), možemo bez ikakvog interpretativnog dovijanja protumačiti na način da je njegovo namjeravano značenje da poboljša status žena tako što, pored ostalog, ustanovljava zabranu njihovog žestokog udaranja koje je bilo u tom vremenu uobičajeno, a ne na način da prenosi poruku da su drugi oblici njihovog fizičkog kažnjavanja dozvoljeni i u skladu s učenjem islama. Isti je slučaj i s hadisom u kojem stoji da je Poslanik, a. s., kazao: "Neka niko od vas ne bičuje svoju suprugu kao što se bičuje rob, a zatim s njom spava na kraju dana". (El-Buhari, br. 5204)

Prema tome, ovi hadisi i neki hadisi o robovima predstavljaju ilustrativne primjere hadisa na koje se može primijeniti princip hermeneutike putanje. Naime, oni mogu izazivati nelagodu ako se posmatraju kao tekstovi koji se obraćaju čovjeku

¹ Za savremenu studiju u kojoj se druga značenja ove riječi ne spominju vidi: Mizne 'Adnan el-Kaderi i Hebe Džermal Hariri (decembar 2022). "Darb et-tifl 'ala es-sala bejne mekasid eš-šeri'a ve 'ilm en-nefs", u: *Medželle Džami'a Umm el-kura li-'ulum eš-šeri'a ve ed-dirasat el-islamije*, br. 91, a za savremene

studije u kojima se navode vidi: Elvir Duranović (proljeće 2016). "Dozvoljava li islam fizičko nasilje nad djecom?", u: *Novi Muallim*, god. XVII, br. 65, str. 38; Enes Karić (ljetno 2021). "Kako prevesti wa-dribūhunna: 'kaznite ih'; 'suprotstavite im se'; 'pljusnite ih'; 'navodite im lijepe primjere!...?'", u: *Novi*

Muallim, god. XXII, br. 86, str. 20–22. Za studiju koja se kritički osvrće na alternativna tumačenja ove riječi v.: Ömer Öysoz (2024). "O produkciji savremenih Kur'ana: primjer problema udaranja žene iz 34. ajeta sure En-Nisa". S turskog prevela: Emina Čeman-Kiremitci. U: *Glasnik*, br. 7–8, str. 699–716.

21. stoljeća. Međutim, ukoliko se stave u svoj izvorni kontekst, oni pružaju smjernice za humanije postupanje prema ženama i robovima u odnosu na tadašnje stanje u društvu, a ne prenose poruku da je legitimno udarati žene niti da je ropstvo vjerski i moralno prihvatljiva institucija. Takav zaključak nadaje se kao smislen i logičan na temelju sagledavanja sunneta kao integralne cjeline.

3.2. Pragmatička funkcija hadisa

Kada je riječ o pragmatičkoj funkciji hadisa, treba imati u vidu da hadisi čija je primarna funkcija usmjeravačka/poticanje na činjenje dobrih djela i odvratanje od činjenja loših djela često iskazani na hiperboličan način i da ne moraju biti apsolutni iskazi.

Upravo je takva funkcija određenih hadisa koji govore o obavezama koje muslimani i muslimanke imaju prema određenim kategorijama ljudi. U jednom hadisu konstatira se da “nije od nas onaj ko nema milosti prema mlađem i ne iskazuje poštovanje prema starijem”. (Et-Tirmizi je nakon što je naveo ovaj hadis istakao da ga hadiski učenjaci nisu razumjeli doslovno, odnosno da nisu iz njega izvukli zaključak da izlazi iz vjere onaj ko u praksi ne sprovodi u hadisima spomenute smjernice. (Et-Tirmizi, br. 1920–1921) Isti je slučaj s hadisom u kojem se govori o obavezama prema ženama, a u kojem stoji “da su najbolji oni koji su najbolji prema svojim ženama”. (Et-Tirmizi, br. 1162) Jasno je da je i ovaj hadis hiperboliziran s ciljem ostavljanja retoričkog efekta i poticanja na lijep odnos prema ženama. Postoje brojni drugi hadisi u kojima se kao najbolji ljudi navode oni koji čine druga djela. Ovi i slični hadisi dovode nas do valjanog razumijevanja hadisa prema kojem bi Poslanik, a. s., naredio ženi da čini sedždu (poštovanja) da je naredio da se sedžda čini bilo kome (mimo Allaha). (Et-Tirmizi, br. 1159) Naime, i ovaj iskaz na hiperboličan način ukazuje na visok stepen poštovanja kojeg žena treba pokazati prema mužu. Treba imati u vidu da je hiperbola uveliko prisutna figura u hadisima i da ju je Poslanik,

a. s., koristio kao sredstvo poticanja svojih sljedbenika na činjenje odnosno nečinjenje određenih djela. (Maljoki, 2018/71–79) Tumačenje takvih hadisa doslovno ne samo da nije ispravno, već u određenim slučajevima može učenje Poslanika, a. s., predstavljati na način koji je dijametralno suprotan njegovom pravom učenju.

Pored elementa hiperboličkog izražavanja, brojni hadisi ove vrste nisu apsolutni. Drugim riječima, namjeravano značenje u njima se ne iskazuje isključivo jezičkim sredstvima, odnosno ono se pomoću njih neprecizno iskazuje. Njihov cilj je usmjeriti ljude na pravac djelovanja, pri čemu se ne navode njihovi specificirajući elementi. Takvi hadisi su brojni, a ovdje ćemo navesti samo tri od kojih se jedan tiče razmatrane teme. Poslanik, a. s., je kazao: “Ko klanja sabah-namaz i ikindija-namaz, ući će u džennet”. (El-Buhari, br. 574) Jasno je da je primarni cilj Poslanika, a. s., potaknuti ljude da klanjaju namaze koje im je bilo najteže klanjati (najviše su ih izostavljali), a ne prenijeti poruku da će svako ko klanja ova dva namaza bezuvjetno ući u džennet niti da je dovoljno klanjati samo ova dva namaza. El-Ajni u komentaru ovog hadisa spominje da ovaj iskaz upućuje na ono što prevladava (haredže mahredž el-galib), jer one koji vode računa o ova dva namaza uglavnom njihov namaz odvrata od razvrata i svega što je ružno. (El-Ajni, 1421/2001:5/104) U drugom hadisu konstatira se da “ne ulazi u džennet osoba u čijem srcu postoji i trunka oholosti”. (Muslim, br. 91) Ni ovaj hadis nije apsolutan i, kako su to i klasični učenjaci potcrtavali, ne podrazumijeva da Allah zasigurno neće oprostiti onima koji imaju ovu osobinu i da neki oblici oholosti ne mogu biti svojstveni džennetlijama. (Ibn Kutejbe, 1419/1999:184–185; Es-Sindi, bez godine izdanja:30) Kazano nam pruža osnovu za ispravno razumijevanje određenih hadisa koji govore o ženama, a koji imaju stimilirajuću funkciju.

Hadis prema kojem većinu stanovnika džehennema čine žene iskazan

je u kontekstu odvratanja žena od određenih djela koja su nekim od njih svojstvena, odnosno od proklinjanja i nezahvalnosti mužu. (El-Buhari, br. 304) I sam Kur'an u kontekstu poticanja i odvratanja iznosi iskaze koji nisu apsolutni i čiji je cilj kod slušalaca i čitalaca potaknuti samokritiku i opreznost. Primjera radi, kur'anski iskaz prema kojem je čovjek “prema sebi nepravedan i lakomislen” (33:72) ne podrazumijeva da je svaki čovjek takav i ne predstavlja narušavanje dostojanstva čovjeka i omalovažavanje njegovog ontološkog statusa kao krunskog Božijeg stvorenja. Shodno kazanom, ovi hadisi ni na koji način ne govore o ontološkom statusu žene kao grešnog bića, pored ostalog, i zbog toga što se u nekim od hadisa u kojima se to spominje kaže i da su siromasi većina stanovnika dženneta, iako siromaštvo samo po sebi ne predstavlja nikakvu vrijednost. (Vidi, naprimjer: El-Buhari, br. 5196) Konačno, njihovo implicitno značenje ne mora biti da će žene činiti manjinu u džennetu. Naime, ne postoji nijedan kategorički argument da će to biti slučaj. Štaviše, iz određenih hadisa su neki ashabi i kasniji učenjaci izveli zaključak da će žene biti većina stanovnika dženneta. Hadis koji može prenositi tu poruku glasi: “Prva skupina koja će ući u džennet bit će svijetlog izgleda poput Mjeseca u noći uštapu. Oni u njemu neće pljuvati, niti će se useknjivati, niti nuždu obavljati. Njihovo posuđe u njemu bit će od zlata, a češljevi će im biti od zlata i srebra. Svaki od njih imat će po dvije žene...” (El-Buhari, br. 3245) Upravo je ovaj hadis Ebu Hurejre uzimao kao argument da će ženā u džennetu biti više nego muškaraca. (Muslim, br. 5196) Komentirajući ovaj hadis, Ibn Hadžer kaže da se pod dvije žene u hadisu misli na dunjalučke žene (min nisa' ed-dunja) i navodi da iz toga što su žene većina stanovnika džehennema nužno ne proizlazi da su one manjina stanovnika dženneta. (Ibn Hadžer, bez godine izdanja: 6/325) Iz ponuđenog tumačenja nadaje se da razlog toga što su većina stanovnika džehennema žene može biti to što njih ima više nego muškaraca.

S druge strane, neki hadisi imaju funkciju konstativa, odnosno konstatiraju činjenično stanje bez donošenja vrijednosnog suda o njemu. Naime, Poslanik, a. s., nije samo propisivao, već je i opisivao. Brojni su hadisi koji se mogu i trebaju shvatiti isključivo kao konstativi, poput hadisa: "Ljudi slijede Kurejšije. Muslimani slijede Kurejšije muslimane, a nevjernici Kurejšije nevjernike." (El-Buhari, br. 3495) Sam tekst citiranog hadisa jasno i nedvosmisleno govori u prilog tome da ga treba razumjeti kao deskriptivan iskaz, jer Poslanik, a. s., ne može propisivati da se slijede nevjernici. Nekim osobama ili grupama ljudi Poslanik, a. s., je pripisivao određene epitete s ciljem da ih imenuje i identificira. Jednog čovjeka oslovio je sa "Dugoruki (Zu el-jedejni)" (El-Buhari, br. 6051), a u kontekstu poštivanja autoriteta kazao je da se nadređenom treba pokoravati "pa makar on bio Abesinac čija je glava poput zrna suhog grožđa (kenne ra'sehu zebibe)". (El-Buhari, br. 693) Hadiski učenjaci nisu ova dva hadisa razumjeli na način da se njima obezvređuju ljudi na koje se referira. Prvim hadisom imenuje se čovjek koji je imao duge ruke, dok se drugim (na hiperboličan način) ukazuje na važnost poštivanja autoriteta/nadređenih kroz identificiranje vrste ljudi koja se u tom vremenu smatrala najmanje dostojnom da bude nadređena.

U svjetlu kazanog može se razumjeti hadis u kojem se kaže da su žene *nakisat 'akl ve din*. Naime, prenosi se da je Poslanik, a. s., obraćajući se ženama, na dan Kurbanskog ili Ramazanskog bajrama kazao: "Ženska skupino, udjeljajte sadaku. Predočeno mi je da ste vi većina u džehennemskoj vatri." Kada je od strane žena upitan zašto je to tako, odgovorio je: "Mnogo proklinjete i mužu ste nezahvalne. Ja nisam vidio nikoga od onih koje manje koriste intelekt i koje u umanjenoj mjeri prakticiraju vjeru (*nakisat 'akl ve din*), a da mogu zanjati pamet i odlučnog čovjeka kao što vi možete." Na kraju hadisa Poslanik, a. s., je pojasnio da se umanjeno korištenje intelekta može objasniti

time što je svjedočenje žene jednako polovici svjedočenja muškarca, a da se umanjeno prakticiranje vjere ogleda u tome što žena koja ima menstruaciju ne klanja niti posti. (El-Buhari, br. 304) Cjelokupan kontekst ovog hadisa upućuje na Poslanikovo, a. s., obraćanje ženama s ciljem da ih potakne na činjenje dobrih djela. Kako je već naznačeno, u ovakvim kontekstima Poslanik, a. s., apelira na ljudske slabosti i hiperbolički se izražava s ciljem postizanja retoričkog efekta, na isti način kako to čini i Kur'an. Važan aspekt tumačenja ovog hadisa je društveno-kulturni kontekst Medine. Naime, poruka ovog hadisa može biti nastojanje da se spriječi psihološko nasilje koje su neke žene u Medini činile nad svojim muževima. Brojna predanja svjedoče o tome da su žene u Medini bile znatno dominantnije nad svojim muževima u odnosu na žene u Mekki. U jednom predanju stoji da je Omer b. el-Hattab kazao: "Mi, Kurejšije, bili smo dominantni u odnosu na žene, a kada smo došli kod ensarija, uvidjeli smo da su oni narod kojim gospodare njihove žene, pa su naše žene počele poprimiti običaje ensarijskih žena..." (El-Buhari, br. 2468) Pored svega navedenog, ne treba gubiti iz vida da razmatrani dio hadisa može biti deskriptivan iskaz, odnosno da Poslanik, a. s., govori o činjeničnom stanju koje se ogleda u tome da su žene emotivnije u odnosu na muškarce koji su racionalniji te da nisu obavezne postiti i klanjati za vrijeme trajanja menstruacije.

3.3. *Feministička hermeneutika modernističkog usmjerenja*

Posebna osjetljivost na hadise koji se mogu činiti problematičnim proizlazi i iz toga što se oni tumače kroz prizmu rodne ravnopravnosti i feminističkog rakursa. Otklon od sagledavanja hadisa u tom svjetlu može značajno pomoći u njihovom razumijevanju, imajući u vidu da postoje hadisi koji se mogu činiti prividno problematičnim ukoliko se razmatraju i iz maskulinističkog ugla. Takvi su, naprimjer, hadisi koji govore o posebnoj vrijednosti odgajanja

ženske djece, većim pravima majke kod djeteta u odnosu na oca, odgovornosti muškarca/Kabila za prvo ubistvo (El-Buhari, br. 3335), odgovornosti muškarca/Amra b. Luhajja za dovođenje prvih kipova u Ka'bu (El-Buhari, br. 1212) i tome slično.

Bez namjere da zalazimo u obražavanje feminističke hermeneutike Kur'ana i hadisa, za šta je potrebna zasebna studija, ovdje će biti dovoljno kazati da su njeni zagovornici modernističkog usmjerenja na genezu i kritiku hadisa gledali kroz prizmu patrijarhata i sociopolitičkih uvjeta na koje, po njihovom mišljenju, nije obraćana dovoljna pažnja u hadiskoj nauci. Sve navedeno bilo je razlogom da se značajan broj hadisa na temelju njihovog specifičnog razumijevanja ocijeni nevjerodostojnim i da se, posljedično tome, vjerodostojnost hadiskog korpusa kao takvog stavi pod veliki znak pitanja.

Primjera radi, Fatima Mernissi je stala da su geneza i kritika hadisa bile uvjetovane socijalnim i političkim razlozima te da hadiska kritika nije u dovoljnoj mjeri uzimala u obzir te razloge. U prilog svojoj tvrdnji ona govori i o Ebu Hurejri, kojeg smatra mizoginim drugom Poslanika, a. s. Sadržaj hadisa koje prenosi Ebu Hurejre, a koji su zabilježeni u hadiskim zbirkama, prema njenim riječima, jeste "kontaminirajuća srž prirode žene ('polluting' essence of femaleness)". (Mernissi, 1991:70) Ovaj ashab, tvrdi ona, pored ostalog, prenosi i hadis prema kojem žena, magarac i pas kvare (ʔ) namaz ukoliko prođu ispred onoga ko obavlja namaz. (Mernissi, 1991:62–81; Muslim, br. 511)

Neka nam ovaj hadis posluži kao reprezentativni primjer hadisa čije je tumačenje ideološki tonirano i uvjetovano posebnim sentimentima i specifičnim svjetonazorom koji stoje u njegovoj pozadini. Spomenuta kritika ovog hadisa od Fatime Mernissi ne uzima u obzir sljedeće: a) Ebu Hurejre je isti ashab koji je zagovarao stavove koji pogoduju feminističkom rakursu, poput navedenog stava da su žene većina stanovnika Dženneta;

b) Ovaj hadis ne prenosi se samo od Ebu Hurejre, već i od drugih ashaba. Et-Tirmizi kaže da se hadisi o ovoj temi prenose i od Ebu Zerra, Ebu Se'ida el-Hudrija, El-Hakema el-Gifarija i Enesa b. Malika (Et-Tirmizi, br 338); c) On je izrečen u kontekstu potrebe da se prilikom klanjanja namaza stavi ispred sebe pregrada kako bi se klanjač zaštitio od onoga što ga može dekoncentrirati u namazu i to je njegova primarna poruka. Puni tekst hadisa glasi: "Namaz prekida prolazak žene, magarca i psa ispred klanjača a to sprečava ono što je poput unjkaša (dio sedla, perda)"; d) Hadis ne govori o tome da prolazak žene, magarca i psa kvari namaz, već konstatira da njihov prolazak prekida namaz, što se može protumačiti na način da takvo djelo odvlači pažnju klanjača. Da je to namjeravano značenje hadisa potvrđuju i hadisi u kojima stoji da je Poslanik, a. s., klanjao dok su ispred njega bile njegove supruge 'Ā'iša i Mejmuna (Muslim, br. 512–513); e) Prividna problematičnost ovog hadisa proizlazi ponajviše iz toga što se u obzir ne uzimaju subjektivni aspekti značenja i njegov potencijalni kontekst. Preciznije kazano, zašto bi nužno i na bilo koji način Poslanik, a. s., povlačio paralele između žene i u hadisu spomenutih životinja na način da je htio omalovažiti žene? Zar nije mogao ovaj hadis iskazati imajući u vidu ono što se nalazi u čovjekovom najneposrednijem okruženju i što najčešće prolazi ispred njega? Pored toga, postoji mogućnost da je Poslanik, a. s., u momentu izricanja ovog hadisa razmišljao o onome što može odvratiti pažnju klanjača zbog određenih osobina, pa je ženu spomenuo zbog fizičke privlačnosti, magarca zbog revanja i psa zbog lajanja i/ili straha koji se može javiti kod klanjača. Konačno, nema razloga da se automatski isključi mogućnost da se desilo da su žena, magarac i pas prošli ispred klanjača i da je to bio razlog zbog kojeg je Poslanik, a. s., izrekao ovaj hadis. Općepoznato je da se kontekst u hadisima često izostavlja. Štaviše, postoje određeni hadisi u kojima se kaže da su žena i magarac prošli ispred

kratkog štapa kojeg je Poslanik, a. s., postavio kao pregradu dok je obavljao namaz. (El-Buhari, br. 495)

Zaključak

Ne postoji nijedan vjerodostojan hadis u kojem se fizičko nasilje nad djecom i ženama dozvoljava ili ohrabruje. Takva poruka je eksplicitno naznačena u hadisu u kojem se kaže da Poslanik, a. s., nije nikada udario ženu niti slugu te opisima Poslanika, a. s., koje daju njemu najbližije osobe, poput Enesa b. Malika. Hadiski korpus svjedoči i u prilog tome da je Poslanik, a. s., nastojao stati ukraj praksama koje su narušavale dostojanstvo djece i žena te da je dobročinstvo prema njima spominjao u značajnim prilikama i dovodio ga u vezu s vjerovanjem i sviješću o Allahu. Štaviše, Poslanik, a. s., je zbog okolnosti u kojima je živio i prirodnih datosti u određenim kontekstima davao prednost ženama općenito i ženskoj djeci posebno.

Usljed toga što postoje hadisi o čijoj vjerodostojnosti postoji razilaženje i oni koje su hadiski učenjaci ocijenili hadisima slabe vjerodostojnosti ili apokrifnim hadisima, treba imati u vidu da i o ovoj temi postoje takvi hadisi. Hadis prema kojem djeci treba naređivati namaz kada napune sedam, a udariti ih ako to odbijaju kada napune deset godina nije na visokom stepenu autentičnosti i postoji razilaženje o njegovoj vjerodostojnosti. S druge strane, među hadisima koje su učenjaci ocijenili nevjerodostojnim ili apokrifnim je i hadis shodno kojem ne treba skidati štap sa svoje porodice i još neki drugi hadisi.

Tri su važna hermeneutička principa kojima se treba rukovoditi prilikom razmatranja prividno problematičnih hadisa o razmatranoj temi. Prvi među njima je hermeneutika putanje koja podrazumijeva postepenu promjenu postojećeg stanja nabolje, ali ne i ustanovljavanje idealnog stanja koje treba nastupiti tek kada se za to stvore uvjeti i dođe do sazrijevanja kolektivne svijesti. U svjetlu ovog hermeneutičkog principa, po našem mišljenju, treba tumačiti hadise u kojima se zabranjuje udaranje žene po licu ili bičevanje

žene na način na koji se bičuje rob. Namjeravano značenje ovih hadisa je zabrana najgorih oblika fizičkog kažnjavanja žena koji su bili prisutni u tom vremenu, a ne legaliziranje i legitimiziranje drugih obilka.

Drugi princip je uzeti u obzir pragmatičku funkciju hadisa, dok je treći posvijestiti ideološku pozadinu tumačenja određenih hadisa koji su svojstveni feminističkom svjetonazoru modernističkog usmjerenja. Naime, Poslanik, a. s., u određenim slučajevima samo konstatira činjenično stanje, dok se ponekad koristi hiperbolom i iskazuje namjeravano značenje na stilogen način s ciljem da ostvari retorički efekat na slušaoce i potakne ih na djelovanje u određenom pravcu. Pored toga, tumačenje hadisa uz preduvjerenje da je hadiska nauka bila uveliko određena sociopolitičkim uvjetima i pretjeranu osjetljivost na kritiku bilo čega što je vezano za ženski spol može dovesti do tendencioznog i pristranog pristupa koji previđa pragmatičku funkciju hadisa i zanemaruje važne elemente koje je potrebno integrirati kako bi se hadisi na valjan način protumačili. Jedan od najcitiranijih hadisa na tom tragu je hadis u kojem stoji da bi Poslanik, a. s., naredio ženama da čine sedždu svojim muževima da se sedžda može činiti nekome drugom mimo Allaha. Ovaj hadis promatran doslovno i izolirano može ostavljati dojam da je njime Poslanik, a. s., omalovažio ženu i istakao njenu bezuvjetnu pokornost mužu. Međutim, ako se sagledaju svi drugi tekstovi o ovoj temi i ukoliko se istraži cjelokupan stil izražavanja Poslanika, a. s., doći će se do zaključka da je ovo samo jedan od brojnih njegovih iskaza kojima potiče na činjenje odnosno nečinjenje određenog djela. Drugim riječima, on je (na hiperboličan način) istakao obavezu žene da iskazuje poštovanje prema svome mužu, na isti način na koji je, naprimjer, ukazao na to da su "najbolji" oni koji imaju najljepši odnos prema svojim ženama ili da "nije od nas [muslimana]" onaj ko nije milostiv prema mlađem i ne iskazuje poštovanje prema starijem.

Literatura

- Abadi, El-'Azim (1426/2005). *Avn el-ma'bud 'ala šerh Sunen Ebi Davud*. Bejrut: Dar Ibn Hazm.
- 'Askalani (el-), Ibn Hadžer (1412/1991). *Tehzib Et-Tehzib*. Šest tomova. Bejrut: Dar ihja'et-turas el-'arebi – Mu'essese et-tarih el-'arebi.
- 'Askalani (el-), Ibn Hadžer (bez godine izdanja). *Feth El-Bari bi-šerh Sahib El-Buhari*. El-Mektebe es-selefijje.
- 'Ajni (el-), Bedruddin (1421/2001). *'Umde el-kari: Šerh Sahib El-Buhari*. Stručna obrada: 'Abdullah Mahmud Muhammed 'Umer. Trinaest tomova. Bejrut: Dar al-kutub el-'ilmijje.
- Duranović, Elvir (proljeće 2016). "Dozvoljava li islam fizičko nasilje nad djecom?", u: *Novi Muallim*, god. XVII, br. 65.
- Hasanović, Zuhdija (23. redžeb 1423/30. septembar 2002). "Kazna kao sredstvo odgoja", u: *Novi Muallim*, br. 11.
- Ibn Kutejbe (1419/1999). *Te'vil muhtelif el-hadis*. Stručna obrada: Muhammed Muhjiddin el-Asfer. Bejrut – Doha: El-Mekteb el-islami – Mu'essese el-išrak.
- Kaderi (el-), Mizne 'Adnan i Hebe Džemal Hariri (decembar 2022). "Darb et-tifl 'ala es-sala bejne mekasid eš-šeri'a ve 'ilm en-nefs", u: *Medželle Džami'a Umm el-kura li-'ulum eš-šeri'a ve ed-dirasat el-islamijje*, br. 91.
- Karić, Enes (ljetno 2021). "Kako prevesti wa-dribuhunna: 'kaznite ih'; 'suprotstavite im se'; 'pljusnite ih'; 'navodite im lijepe primjere!...'?", u: *Novi Muallim*, god. XXII, br. 86.
- Maljoki, Fadilj (2018). "Hiperbola u hadisima", u: *Novi Muallim*, br. 75.
- Mernissi, Fatima (1991). *Woman and Islam: An Historical and Theological Enquiry*. S francuskog prevela: Mary Jo Lakeland. Oksford: Basil Blackwell.
- Muhammed b. Muhammed el-Halil (1429/2008). *Mustedrek et-ta'lib 'ala Irwa' el-galil*. Dva toma. Rijad: Dar Ibn el-Dževzi.
- Munavi (el-), 'Abdurre'uf (1391/1972). *Fejd el-kadir: šerh El-Džami' es-sagir*. Sedam tomova. Bejrut: Dar al-ma'rif.
- Öysoz, Ömer (2024). "O produkciji savremenih Kur'ana: primjer problema udaranja žene iz 34. ajeta sure En-Nisa". S turskog prevela: Emina Čeman-Kiremitci. U: *Glasnik*, br. 7-8.
- Razi (er-), Ibn Ebi Hatim (1427/2006). *'Ilel el-hadis*. Stručna obrada: grupa istraživača pod mentorstvom Sa'da b. 'Abdullaha el-Humejjida i Halida b. 'Abdullaha el-Džurejsija. Sedam tomova. Rijad: Mektebe el-melik Fejd el-vetaniije.
- Sindi (es-), Ebu El-Hasen (bez godine izdanja). *Šerh Sunen Ibn Madže el-Kazvini*. Dva toma. Bejrut: Dar el-džil.
- 'Ukajli (el-), Ebu Dža'fer (1404/1984). *Kitab ed-du'afa' el-kebir*. Stručna obrada: 'Abdulmu'ti Emin Kal'adži. Četiri toma. Bejrut: Dar el-mektebe el-'ilmijje.
- Žilić, Marija i Josip Janković (2016). "Nasilje", u: *Socijalne teme 2016*, vol. 1, br. 3.

الموجز

العنف الجسدي ضد الأطفال
والنساء في منظور الحديث النبوي

فاضل ماليوكي

يتكون هذا المقال من تمهيد وخاتمة وبينهما ثلاثة أجزاء. يستعرض الجزء الأول أحاديث نبوية تؤكد على كرامة الأطفال والنساء وحقوقهم، وضرورة تغيير المعايير الاجتماعية والثقافية القائمة بهدف تحسين مكانتهم وتوفير المزيد من الرعاية لهم. وتم التأكيد في هذا المقال على أن هذه الأحاديث النبوية تنص بحزم على التحريم الصارم للعنف الجسدي ضد هاتين الفئتين. أما الجزء الثاني فيتناول صحة الأحاديث النبوية المتعلقة بشكل مباشر أو غير مباشر بالعنف الجسدي ضد الأطفال والنساء باعتبار ذلك مبدأ ينبغي أخذه بالحسبان عند النظر في هذا الموضوع. ويتناول الجزء الثالث والأخير من المقال مسألة شرح الأحاديث الصحيحة التي تبدو إشكالية فيما يتعلق بالموضوع المطروح. ويخلص الكاتب إلى أن الفهم الخاطئ لهذه الأحاديث وسوء استغلالها إنما هو نتيجة لإهمال مبدأ تأويل المسار، وإغفال لوظيفتها العملية، وفهمها عبر منظور التأويل النسوي الحديث.

الكلمات الرئيسية: العنف الجسدي، السنة، الحديث النبوي، الأطفال، المرأة، تأويل المسار، الوظيفة العملية، التأويل النسوي.

Summary

PHYSICAL ABUSE OF WOMEN AND CHILDREN
FROM HADITH PERSPECTIVE

Fadilj Maljoki

This article is comprised of the introduction, the main part divided into three segments and the conclusion. The first segment of the main part presents the texts of the hadiths wherein the significance of the dignity of women and children is stressed bearing a message of the need to introduce change to social and cultural standards with the aim of improving their statutes in society and providing better care and protection for them. The article emphasises that the texts of the hadiths categorically forbid inflicting physical violence in this regard. The second segment elaborates on the authenticity of the hadiths directly or indirectly pertaining to the physical abuse of women and children as a principal that needs to be consulted when dealing with this topic. The third, final part thematizes the issue of interpretation of apparently problematic hadiths about this topic. Regarding this type of hadiths, the article concludes that the reasons for misinterpretation and instrumentalisation are the negligence of the trajectory hermeneutics, disregarding their pragmatic function and an observation taken through the lens of modernist-oriented feminist hermeneutics.

Keywords: physical violence, Sunnah, Hadith, children, women, trajectory hermeneutics, pragmatic function, feminist hermeneutics.